

Kendimle Konuşmalar XIV*

23 Eylül 2008

İlk kez dün akşam doğru dürüst bakabildim gazetelere. Anlaşılan beklenen oldu, peş peşe batıyor bankalar Amerika'da.

Daha birkaç hafta öncesine kadar devlete saldırıp, "Elini ayağını çeksin ekonomiden!" diyerek propaganda yapan *piyasacılar*, şimdi o devletin bir an önce onları 'kurtarmasını' bekliyorlar. Gazetelere yansıyan *vaziyet* özetle bu.

Oysa düne kadar, birer '*Tanrı*' görüyordu onların her biri aynaya baktıklarında. Çok muhtemelen de *-için için-* hâlâ öyledir.

Sorunun asıl ürkütücü yanı bence şu:

Bugün yaşananları önceden biliyordu onlar.

Sorun "*negligence*" (gaflet) filan değil yani, onu çok ötesi: "*Recklessness*" (pervasızlık).

"*Recklessness*", bu '*yarışa sürülecek*' kişide aranan ilk özellikmiş, bunu artık gördük; ikincisi, '*şişirilemeye çok elverişli*' bir '*ego*'dur herhalde.

Bir nesilde bu '*prototip karakteri*' klonlamak için, onların zevkten kulaklarından adrenalin fışkırarak seyrettiği ne *sentetik* tipler yarattı; genç yaşta *güç* ve oluk gibi akan *para* sahibi olmayı kutsayan ne *cool* filmler yaptı Hollywood. Şimdi bunları şöyle bir düşünmenin zamanı.

Post-modern dünya böyle bir şey: Durmadan *hikaye* üretir. Bir '*hakikat*' gibi ne yazık ki hemen sarılır parlak beyinlerin çoğunluğu kendileri için *uydurulanlara*. O *hikayeyi* şaşılacak kadar kolay benimser ve etrafına da yayar.

Sonuçta onların bir bölümü, durmadan yeni *gerekçelerle* desteklenip, yeni *trendlerle* süslenerek kendisi için *biçilen* bir '*hayatı*' sorgulamayı düşünmeden, tam bir *biat* içinde yaşamını sürdürür.

Yediği içtiği "*prototiptir*", giydiği "*markalar*" bellidir. Tatilde bile aynı "*in*" yerlere gidilir, aynı dergilerden "*trend*" tiyoları alınır, aynı Hollywood starları kendine '*rol modeli*' yapılır. Son yıllarda büyük metropollerini saran, eğer '*nylon*' dersem bence haksızlık olmayacak bir '*hayat*'ın özeti budur.

Böylesi bir hayat akışına kendini kaptırıp, *ciddiye alan* bir kimliğinin entelektüel dünyasındaki *derinlik* ne olabilir?

Onların en gözü kararmış olanları birer '*Bay Reckless*' miş. Anlaşılan bulutların üstündeki dorukları onlar tutmuş. Kösele gibi suratlarla televizyonlara da çıkıyorlar.

'*Bay Reckless*' (*Bay Ripley* de olabilirdi), iyi yetişmiş (işin en acı yanı bu) ve '*sofistike bir yarışçı*' olarak, o yarışını kazanabilmek için, gerekirse, '*başkasının zararına olabilecek şeyi*' göze alır ve '*incelikle*' ama '*acımasızca*' yapar.

Yarattığı tehlikeyi kendi bilir, ama kendine hesap sordurmaz, daha acıklısı, *kendi kendine de sormaz*. Kesin kural budur.

Deniz tükenince de, onların "*kurban*" olmaktan kendilerini kurtarmak için "*cellat*" olmaktan çekinmemesi gibi bir ihtimal var şimdi önümüzde. Güçsüzün celladı elbette; korkunç ama böyle.

Çok mu hayâli, çok mu ilgisiz bu kaygı bilemiyorum, ama bu ihtimal benim aklımda dolanmaya başladı bile. Çünkü "*merhamet*" herhalde bir ekonomi ya da finans terimi değil.

Bu kapana bir kez girmiş bir *ego* artık kolay kolay çıkamaz çünkü oradan.

Daha önce de gördük bunu, bir vantuz gibi ne çok insanı bu dramın içine adeta emdi sistem. Şimdi yaşananlara biraz da böyle bakılmalı.

Ama hızla *unutulacaktır* bunlar da. Bir zamane kural da bu: *Belleksiz* olmak.

Turgut Özal yaşasaydı, kim bilir ne akıllar verirdi o “*Prezidant Bush*”a, diye geçti bir an aklımdan gazeteleri okurken.

Altay Gündüz’ün kulağı çınlasın,“ *Kirli para, temiz iş, gerisini boş ver*” diyerek dalgasını geçerdı Özal’ın Türkiye’de sözcülüğünü yaptığı görüşlerle. İşte Altay’ın 30 yıl önce sezdiği, ama adını bilemediği, ‘*pervasız neoliberalizmin*’ sonunda geldiği nokta.

Şimdi, “*Biz batarsak, sokaktaki masum insanları da yanar ha!*” kılıcı bir kez daha sallanacak tepemizde, bu da belli haberlerden. Yaşandığı anlaşılan rezillikle hiçbir ilgisi olmayan, üç kuruşluk emeklilik parasını bir kenara yatırmış insanlar da yanar, öyle mi? Bravo size!

Sıradan insanların içine *kurt* düşürüp, sonra bu *panik ihtimalini* sistem için *devletlerden destek karar arayışında* baskı unsuru olarak kullanmak: Bu sistemi güden o tepelere çöreklenmiş kurnazlar, bu yapılanın başka bir adı olduğunu er geç öğrenmeliler: Eğer “*hak*” kavramı bir nebze bile olsa sürecekse.

Bakalım Batı halklarının tepkisi ne olacak bunlara. Bence beklenenden çok daha *öteye* gidebilir zaman içinde tepkiler.

Aynı durum bizdeki krizde de (soygunda demeliydim aslında) yaşanmıştı. “Her türlü *yamuk* işi yap. Sana ‘bu kazançlar *izan dışı*’ diyenleri *eski kafalı* bul. Paraları *götür*. Sonra da, ‘bak bu iş herkesi yakacak yerlere geldi ona göre!’ diye devleti tehdit et. Yapılan yapanın yanında kâr kalsın. Hesabı da *halk* ödesin”: Oyunun biraz fazla *pespaye* bir kuralı da, anladığım kadarıyla bu.

2001 krizinde herkesin gözü önünde milyarlarca dolarlık servet transferi yapıldı bu ülkeden. Sonra her türlü vergiyi iki kere ödedim ben. Taşıt, emlak, çöp, kurumlar, gelir...hepsini. Dolaylı vergilerde sokaktaki fukara insanın soyulması için öbür yanıydı.

Sözüm ona yeni ‘*millenium*’a girmiştik de, ‘*yeni ekonomi*’ demokrasi getirecekti de, ‘*küresel yeni dünya düzeni*’yle insanlık kurtulmuştu da!..

Buna *sus-pus* kaldı ne yazık ki bu fakir ülkenin yetiştirdiği çok konuşkan *neo liberaller*, o furyadan nasipleneni saymıyorum.

Aynı insafsız zulüm, 1994 krizinde de yapılmıştı halka. Topu topu yalnızca 6 yıl önce. Dünyada, *izansız, tuhaf bir şeylerin* yükselmeye başladığı açıktı.

Bütün bunların *normalliğine* kendini inandırmak en zarif nitelemeyle bir “*akıl tutulması*”ydı; ve son on-on beş yıl içinde bunu tanık olduk.

Yıllarca her türlü kırıcı söze muhatap olmayı göze alarak dile getirdim, kapitalizmi sıradan insanın aklının ermediği, ‘*sofistike bir para bezirganlığı*’ düzeyine getiren bu “*neoliberalizm*” denen pisliğin, tarihin gördüğü en acımasız “*yalan dolan kampanyası*” olduğunu.

Klasik kapitalizm bunun yanında kendini savunabilir bir ideolojiydi, elle tutulur *değerler* üretti. Bu konuda yıllardır içimi döktüğüm iki defter dolusu not var bir kenarda duran.

Neoliberalizmin insanlığa yaptığı en büyük kötülük, ahlâkî değerleri bir *pas* gibi çürütmesiydi. Bunu Emel’e tam 25 yıl önce söyledim.

İdealizmi, ütopyayı, insanca bir dünyaya olan inancı, karşı görüşlere açıklığı alçakça bitirdiler yirmi beş-otuz yıl içinde. O kadar “*özgürlük*” yanılsıydı ki onlar, hiçbir “*alternatif*” düşünceye yaşama hakkı tanımadılar!

Her türlü eleştiriye ânında ağır bir küçümsemeyle ret eden bir çokbilmişlik, *özeleştir*i kavramını da tüketti. “*Hakkaniyet*” kelimesi sözlüklerden silindi.

Çünkü ancak en zekilerin oportünizmi ile ayakta tutulmak üzere kurgulanmış acımasız bir “*kazananlar*” düzeni, ‘*vicdan*’ denen şeyi yok etti. ‘*Kaybedenlerin*’ mi? Canları cehenneme! Bunlar, kuşku yok ki, bugün bile *feci* gelmeyebilir kimilerine. Çünkü bu bir “*değer bunalımı*”.

Bu “*değer bunalımı*”nın medyadaki, pop kültür alanlarındaki çığırta kanları gidişatın insanlık dışılığı üzerine filmler yapan, Ken Loach’tan, Haneke’ye, Hollywood dışındaki bir avuç sanatçıya (*underground*

muhaletet *de* değil sözünü ettięim), ya da bizdeki benzerlerine bile tahammül edemediler.

Sıradan insan hâllerine tutulan o ışıkları görecek yerde, sıkılmadan aşağıladılar onları. Halkı *o tür* filmlere gitmemeye bile çağırdılar. Fransa'ya karşı, salt ayakta kalmış kimi değerleri *hâlâ hatırlattığı* için onlara, “nefret yaratma” *propagandası* yürüttüler. Adamların yaşam tarzına, tatiline dil uzattılar, *şarabına* göz koydular.

Bireycilięi yüceltmek için *Ayn Rand* romanlarını bile naftalinden çıkarıp, her türlü “toplumsal odaklı” bakışın *sanat dahil* her alanda *top yekûn imhasına* kalkıştılar.

ABD hegemonyasının elbette bekçisi ama görece olarak da, kuşkusuz daha özgürlükçü, daha yenilikçi, belki daha insancıl, daha ‘serbest’ bir siyasi kanadı, “sol” diye bütün dünya genç nesillerine empoze ettiler.

Böylece siyasi *itirazlarının* o *sınırda* kalmasını, o kadarını *yeterli* görmesini sağladılar. Çok uzun zamandır *muktedirliğin* gücünün mutlaklığından iğrenen bir genç tanımadım ben.

Ama korkarım şimdi *er geç* bir *harp* var önümüzde, belki de iş işten çoktan geçti bile.

Aynen, bir vakitler insanlığı kana bulayıp ekonomisini düze çıkarmaya kalkışan Almanya'nın göstere göstere savaşa kalkıştığı günlerde olduğu gibi.

Sözüm ona her şey yalnızca Hitler'in sapıklığından ibaretti o faciada, başka hiçbir yanlış yoktu: öyle mi? Oysa daha yıllar önce Rosa Luxemburg yırtınmıştı tarihin akışını değiştirmek için orada; burjuvazi ve ondan nasipleneler hiçbir şeyi görmek istemedi, harple de olsa paranın üzerine oturup, ‘kurtulmak’ için. *Küçük Adam*'ı peşine takmak zaten kolaydı.

Bu kriz düpedüz bir ‘düzeltme’ uyarısıdır aslında. Çığırından çıkmış, insan doğasına aykırı bir yaşam düzeni içinde, hiçbir boktan geri kalmama hırsıyla arsızca tüketerek yaşayan divane insanlar için,

hayatlarını gözden geçirme uyarısı. Bir “*nefis muhasebesi*”, ondan da öte bir “*nefis islâhı*” vakti. Ne safdil beklenti!

Çünkü yanlışın kökeninin görülmesine bu kriz de yetmeyecek. Kimileri kendine, “*Yahu ben ne yapıyorum?*” diye elbette sormayacak. Buna niyeti olmayan adama tarihin krizlerinin topu vız gelir. Kriz geçer gibi olduğu gün, onlar kaldığı yerden bilenmiş bir *hırs*la devam eder.

Şimdiden, “krizi fırsata dönüştürmek” diye, *mahtup edici* bir lâfı dillendirmeye başlamışlar bile, kimileri de çıkıp böyle demeçler sallamış. Yani, zor düşenin malını ölmüş eşek fiyatına kapatmak, fiyatı düşen evi kapmak; yani, işçi atmak; yani, çalışana zam yapmamak... Vaziyete hızla adapte olup, kendi hayatını aynen sürdürmeye azmetmek. Oportünizm denen zihniyet işte böyle sürüp gidiyor.

Şimdi, “*Ah puşt Bush!*” denecek tam herif giderken, “*neo-con*’lar yüzünden oldu bunlar” denecek; ve gerçek, buralara gelinmesinde elbette bir payı olan o *sığlığa* bilinçli olarak indirgenecek. Ve bir takım “*teknik*” değerlendirmeler, olanlara *sahici* bir anlam verebilme fırsatını öldürecek.

Makul olmayan bir gidişin, dünyanın her yerinde bir avuç insanın önüne adeta *saçtığı* ölçsüz paralarla o insanları *kamçılama* *kamçılama*, ‘nereden nerelere’ sürüklediği görülmeyecek.

Vaktiyle Trabzon’a gittiğimizde, durmadan *Nataşa*’lardan şikayet ettiğini görünce herkesin, Laz şoföre, “*İyi de, peki kim sikey bunları?*” demişti İzmir. O hesap.

Şerif Mardin “*demon*” / iblis yaratma güdüsü üzerine bir makale yayımlamıştı yanılmıyorsa 80’li yıllarda. Suçu kendi dışında ‘*birine*’ yükleyip, rahatlamak üzerine. Bunu bir kez daha göreceğiz.

Bu bir ‘*tahayyül*’ yetersizliği, bir kavrama eksikliği değil. Gençliğimizde biz öyle olduğunu düşünür, ‘insanları bilinçlendirerek’ aşılabileceğine inanırdık. Keşke öyle olsaydı. İnsanla ilgili daha derin nedenleri var ne yazık ki.

Evet, *para* her türlü ayıbın, *kirlenmişliğin* üzerini biraz güç de olsa bir kez daha örtecek önünde sonunda. Çünkü oyunun *asıl* kuralı bu.

Biz de, yeryüzündeki sıradan bütün insanlar gibi, gözü paradan başka hiçbir şey göremeyecek kadar *bozulmuş* bir grup insanın sonunda yanlarına eminim kâr kalacak bir hırsla *kemirerek* yıktığı barajın seliyle sürüklenip, boğulmamaya çalışacağız. Bir kez daha.

Mayıs 2020

* Bu yazı, 2008 Krizi sırasında, ABD'deki "kurtarma planları" ile ilgili kongre kararları ve sokaklardaki gelişmelerden önce yazdığım "**Denize Yazılmış Satırlar**" adlı kitaptan bir bölümdür.



